

O‘TKIR HOSHIMOVNING “DUNYONING ISHLARI” QISSASI INGLIZCHA TARJIMASIDA MILLIYLIK IFODASI

*Kasimova Ra’no Raxmatulloevna,
Buxoro davlat universiteti doktoranti (DSc), filologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD),
dotsent*

*Baxshulloyeva Mohinabonu Bahodirovna,
Xorijiy til va adabiyoti ta’lim yo‘nalishi III bosqich talabasi*

Annotatsiya: Maqolada mashhur o‘zbek yozuvchisi O‘tkir Hoshimov ijodining o‘ziga xos xususiyatlari, asarlariga oid fikr-mulohazalar, xususan, “Dunyoning ishlari” asarining inglizcha o‘girmalari haqida so‘z yuritilgan. Oddiyligi va jonliligi bilan ajralib turadigan “Dunyoning ishlari” qissasining ingliz tili o‘girmasida milliylikning ifodalanishi tahlil va talqin qilingan.

Tayanch so‘zlar: bevosita tarjima, milliylik, shakl va mazmun birligi, supa, rayhon, tillaqosh, diydor, surp yaktak, fotiha.

ВЫРАЖЕНИЕ НАЦИОНАЛЬНОСТИ В АНГЛИЙСКОМ ПЕРЕВОДЕ ПРОИЗВЕДЕНИЯ УТКИРА ХОШИМОВА «ДУНЁНИНГ ИШЛАРИ»

*Касимова Раъно Рахматуллоевна,
Докторант (DSc) Бухарского государственного университета, доктор философии (PhD)
филологических наук, доцент*

*Бахиуллоева Мохинабону Баходировна,
Студент III курса направления иностранного языка и литературы*

Annotatsiya: В статье рассматриваются уникальные особенности творчества известного узбекского писателя Уткира Хашимова, мнениях о его произведениях, в частности, об английском переводе произведения «Дунёнинг ишлари». А также, анализируется и интерпретируется выражение национальности в английском переводе рассказа «Дунёнинг ишлари», отличающееся простотой и живостью.

Ключевые слова: прямой перевод, национальность, единство формы и содержания, супа, базилик, тиллакош, дийдор, сурп яктак, фотиha.

EXPRESSION OF NATIONALITY IN THE ENGLISH TRANSLATION OF “AFFAIRS OF LIFE” BY UTKIR HOSHIMOV

*Kasimova Rano Raxmatulloevna,
Doctoral student (DSc) of Bukhara State University, doctor of philosophy (PhD)
in philological sciences, associate professor*

*Bakhshulloyeva Mohinabonu Bahodirovna,
III year student of Foreign Language and Literature*

Annotation: The article is dedicated to the specific features of the creativity of the famous Uzbek writer Utkir Hoshimov, critical views about his works, in particular, the English translation of the work “Affairs of Life”. The expression of nationality in the English translation of the story “Affairs of Life”, which is distinguished by its simplicity and vividness, is analyzed and interpreted as well.

Keywords: direct translation, nationality, unity of form and content, supa, basil, tillakosh, diydor, surp yaktak, fotiha.

O‘tkir Hoshimov hayotiy va qiziqarli hikoya, qissa, pyesa, romanlari bilan o‘zbek adabiyotida chuqur iz qoldirgan yozuvchilardan biridir.

Muallifning “Po‘lat chavandoz” nomli ocherklar to‘plami, “Bahor qaytmaydi”, “Xazon bo‘lgan bahor”, “Inson sadoqati”, “Vijdon dorisi”, “To‘ylar muborak”, “Qatag‘on”, “Daftar hoshiyasidagi bitiklar”, “Urushning so‘nggi qurboni”, “Yanga”, “Muhabbat”, “Dehqonning bir kuni”, “Umr savdosi”, “Quyosh tarozusi”, “Oqbulut, oppoq bulut”, “Shamol esaveradi”, “Bahor qaytmaydi”, “Qalbingga quloq sol”, “Dunyoning ishlari”, “Ikki karra ikki besh”, “Nur borki, soya bor”, “Ikki eshik orasi”, “Tushda kechgan umrlar”, “To‘ylar muborak”, “Sizdan ugina, bizdan bugina”, “Vijdon dorisi”, “Inson sadoqati”, “Qatag‘on”, “Cho‘l havosi” kabi asarlarida zamonaviy o‘zbek xalqining

ma naviy dunyosi, milliy ruhi, urf-odatlarini, taqdiri, o'tkir ijtimoiy muammolar tasvirlangan. "Cho'l havosi" nomli birinchi qissasi Abdulla Qahhor tomonidan yuksak e'tirof etilgan.

O'tkir Hoshimov yozuvchilik bilan bir qatorda tarjimonlik sohasida ham qalam tebratib, E. Xemenguey, K. Simonov, A. Kuprin singari adiblarning asarlarini o'zbek tiliga tarjima qilgan va o'z uslubiga ega serqirra ijodkorligini namoyon eta olgan.

"Dunyoning ishlari" yozuvchi bolaligidagi voqealarga asoslangan bo'lib, asar tasvirlarining jonliligi, hayotiyiligi bilan kitobxonga ta'sir etadi. Fikrimizni O'zbekiston xalq yozuvchisi Said Ahmadning mazkur qissa haqidagi ta'riflari bilan dalillaymiz: "Dunyoning ishlari" asarini qissa emas, doston deb atashni istardim. U qo'shiqday o'qiladi. Uni o'qib turib, o'z onalarimizni o'ylab ketamiz. Shu mushfiq, shu jafokash onalarimiz oldidagi bir umr uzib bo'lmas qarzarimizning aqalli bittasini uza oldikmi, degan bir andisha, bir savol ko'z oldimizda ko'ndalang turib oladi. Qissa bizni insofga, insonni qadrlashga, hurmat qilishga chaqiradi".

Ma'lumki, har bir xalq madaniyatida o'ziga xos xususiyatlar mavjud bo'lib, ular madaniyatlararo tafovutlarni, ya'ni farqli jihatlarni namoyon etadi hamda tarjima jarayonida tarjimonga qiyinchiliklar tug'diradi. Yozuvching "Dunyoning ishlari" qissasi oddiy va xalqchilligi bilan ajralib turgani bois xorijiy tillarga, shu jumladan, ingliz tiliga ham o'girilgan. Qissaning O.Mo'minov tomonidan bevosita o'zbek tilidan tarjima qilingan inglizcha variantini asar asliyati bilan qiyoslab, o'girmada milliylikning ifodalanishini kuzatamiz:

Asliyatda: ... Shu bodom tagida supa bor edi. Kun botishi bilan onam hovliga ko'loplatip suv separ, kun bo'yi oftobda qizigan er hidi supa oldidagi rayhonlar isiga qo'shilib, ajib bir tarovat taratar, atrof jimjit bo'lib qolar edi.

Tarjimada: There was supa under that almond tree. As soon as the sun sat down my mother used to water the yard, the smell of the land which had been heated during the whole day by the sun gave out a scent with basil, by that bench and everywhere would get silent then.

Asliyat matnida keltirilgan supa etnografizmining ingliz tilida supa tarzida transliteratsiya qilinishi, rayhon o'simligining basil deb tarjima qilinishi orqali, milliy-madaniy xususiyat kasb etgan so'zlarni tarjimada berishning ikki xil usulini kuzatamiz. Shuningdek, tarjimada ko'loplatib aniqlovchisi tushurib qoldirilib, asliyatdagi bo'rttirib ko'rsatilgan ko'p miqdorda suv sepish jarayoni, shunchaki water so'zi yordamida ingliz tiliga o'girilishi ekspressivlikning susayishiga olib kelgan.

Asliyatda: Keyin yirik-yirik yulduzlar bilan to'lgan osmonga tillaqoshdek ingichka oy suzib chiqardi. Oyim oyga tikilib turib ohista pichirlar edi:

Oymomaxon xulla,
Qanotlari tilla.
Subhon Ollo sizga,
Umr bersin bizga...

Shunday deb boshimni silardi. Oymoma esa bu sehrli qo'shiqni yana bir eshitgisi kelgandek, muallaq to'xtab qolar, yulduzlar o'ychan ko'zlarini tikib muloyim boqib turishar, onam ertak aytar edi.

Tarjimada: After that thin moon, like a tillaqosh would sail out into the sky full of numerous stars. Starring at the moon my mother used to whisper calmly:

Dearest moon,
With goldenwings.
Subhonalloh to you
Long life to us...

Having sung this poem she used to caress my head. The moon used to stop sailing as if it wanted to listen to this enchants again, stars glanced with sad eyes, and mother used to tell fairy-tales.

Asliyatda tillaqoshga o'xshatilgan oy ingichkaligi ingliz tilida tillaqosh ko'rinishida transliteratsiya qilingan va natijada asliyat mazmuni to'liq ifodasini topa olmagan, chunki oyning tillaqoshdek tasvirlanishi yangichiqqan oyingyarqirrab turganini bildiradi. Shuning uchun bu vaziyatda New Moon birikmasini ishlatish maqsadga muvofiq bo'lardi. Matnda o'zbek xalqining yangi oy chiqishi bilan bog'liq e'tiqodiy qarashlari ham o'z ifodasini topgan. Ajdodlarimiz yangi oy chiqqan paytda osmonga qarab ezgu niyatlar qilib, yangi oy va yillarga sog'-salomat etkazishini tilab duoga qo'l ko'tarishadi. Asliyatdagi Oymomo xulla Qanotlari tilla murojaati ingliz tilida Dearest, Moon, with Golden Wings tarzida tarjima qilingan. Xulla so'zining, hattoki, o'zbek tili izohli lug'atlarida ham berilmagani hisobga olinadigan bo'lsa, mutarjim qo'llagan almashtirish usulini eng ma'qul usul, deb hisoblash mumkin, chunki asliyatda oyni erkalab, unga murojlat qilingan bo'lsa, tarjimada ham shu murojlat mazmuni saqlab qolingani kuzatiladi. Shuningdek, Subhonalloh so'zining transkripsiya qilinishi hamda "Subhanolloh – Recitation from Koran", ya'ni Qur'oni Karimdan keltirilgan qiroat

deya izohlanishi milliy ruhni yana bir marta namoyon etadi.

Asliyatda: oymoma esa bu sehrli qo‘shiqni yana bir eshitgisi kelgandek, muallaq to‘xtab qolar, yulduzlar o‘ychan ko‘zlarini tikib muloyim boqib turishar, onam ertak aytar edi .

Tarjimada: The moon used to stop sailing as if it wanted to listen to this enchants again, stars glanced with sad eyes, and mother used to tell fairy-tales .

Muallif asliyat matnida oymoma va yulduzlarni jonlantirib, bolalarcha erkalangani, o‘ychan ko‘zlarini muloyim tikib turganini ta’sirli ifodalaydi. Kitobxon ko‘z o‘ngida bolakay yuzi gavdalanadi. Xuddi mana shunday jonlantirish badiiy tasvir ifodasi ingliz tili o‘girmasida ham kuzatiladi. Biroq o‘ychan ko‘zlarni sad eyes, ya’ni g‘amgin ko‘zlar, deb tarjima qilinishi natijasida yulduzning g‘amgin ko‘rinishi gavdalanadi. Aslida esa oymomaning ona qo‘shig‘idan bolalarcha zavqlangani, yulduzlarning esa sokinligi anglashiladi. Shu o‘rinda thoughtful eyes birikmasini qo‘llash maqsadga muvofiq bo‘lardir.

Asliyat matnida keltirilgan yana bir parchaga e’tibor qaratamiz:

Asliyatda: Ochil. Ochil. Oq toshlar-a,
Men onamni ko‘rayin-a,
Diydoriga to‘yayin-a .

Tarjimada: Open up; open up, dear white stones.
Let me see my mother again.
Let me be satisfied of her face

Tarjima jarayonida shakl va mazmun birligi asar badiiyatini saqlashning muhim unsurlaridan biridir. Tarjimonning vazifasi esa Y.I. Resker ta’kidlaganidek, boshqa til vositasi orqali asliyatning stilistik va ekspressiv xususiyatlarini saqlagan holda uning mazmunini aniq va butunligicha tiklashdir . Tarjima butunligi deganda, olim tarjima tilida mazmun va shakl birligining saqlanishini nazarda tutadi. Yuqorida keltirilgan she’riy parchaning asliyatidagi a-a-a qofiyasi tarjima variantida a-b-a shaklida ifodalangan bo‘lib, birinchi va uchinchi misralar qofiyadorligiga erishilgan, ammo mazmundan yiroqlashilgan.

Asliyatdagi diydor so‘zi biron narsa yoki kishi husnidan to‘yib-to‘yib zavq olish manosini beradi. Xuddi shu diydoringga to‘yayin-a birikmasi ingliz tiliga be satisfied of birikmasi orqali o‘girilgan. Satisfy leksemasi qoniqmoq ma’nosini ifodalaydi. Biroq Kembridj izohli lug‘atida satisfied of – to make someone believe that something is true , ya’ni biror bir narsaning haqqoniyligiga birovni ishontirish, deb izohlangan. Ko‘rinib turibdiki, mazkur ma’no diydorga to‘ymoq ma’nosini ifodalaydi. Odatda, uzoq muddat ko‘rishmaganlar, ayniqsa, onalar farzandlarini biror erga jo‘natish oldidan yoki aksincha, uzoq safardan qaytganida uning diydoriga to‘yib olgisi, sog‘inchini shu orqali ifoda etgisi keladi. Bu o‘rinda diydor sog‘inchni, qo‘msashni ifodalovchi ingliz tilidagi miss so‘ziga ekvivalent bo‘lishi mumkin. Chunki miss – to feel sad that a person or thing is not present degan ma’noni anglatadi. Yuqorida keltirilgan qo‘shiqdan qizaloq onasini juda ham sog‘ingani va uning diydoriga to‘yishni istagani talqin qilinadi.

Hozirgi kunda badiiy tarjimaga oid ko‘plab manbalarda badiiy asar mazmun-mohiyatini etkazib berish muhimligi ta’kidlanib kelmoqda. Shundan kelib chiqqan holda keltirilgan she’riy parchani quyidagicha tarjima qilish mumkin:

Open up, open up, open white stones,
Let my mother’s face be seen,
I have missed that so much .

O‘zbek xalqi azaldan bolajon xalq bo‘lgani bois, farzandni ulug‘ ne’mat hisoblashadi. Mahallakuy har bir bola tarbiyasiga birdek mas’ul bo‘lib, mehr-muruvvat ko‘rsatishadi. Ikkinchi jahon urushi vaqtlarida ham eng ko‘p etim bolalarni asrab olib, o‘z bolalaridek mehribonchilik qilishgan. Xalqning e’tiqodiga ko‘ra etim bolani boshini silash savob hisoblangan. Quyidagi parchada ham etim bolalar haqida so‘z yuritilgan.

Asliyatda: Ko‘rdingmi, yaxshi o‘smay qolgan. Yetimlarga rahm qilish kerak .

Tarjimada: You see, it is smaller than others, we must take care of orphans .

Asliyatda keltirilgan rahm qilmoq fe’li insoniylikni ifodalab, ingliz tilida to look after someone or something, birovga g‘amxo‘rlik qilish ma’nosini anglatuvchi take care of frazeologik birligi ekvivalent sifatida tanlangan. Asliyat va tarjima variantida berilgan rahm qilmoq va take care of davlatimiz bosh siyosatiga ko‘tarilgan yosh avlodni tarbiyalash g‘oyasi bilan hamohang, chunki bu orqali yoshlarda insonparvarlik tuyg‘usi shakllanadi.

Asliyatda: Oq surp yaktak kiygan, mosh-guruch soqoli o‘ziga yarashgan go‘rkov yuziga fotiha tortib o‘rnidan turadi.

Tarjimada: Grave man with white yaktak and brown beards suited to himself made fotiha and

stood up .

Asliyatda oq surp yaktak kiygan, mosh-guruch soqoli o'ziga yarashgan ta'rifi go'rkovga nisbatan aytilgan. Mazkur misolda oq surp yaktak o'zbek mentalitetini namoyon etsa, mosh-guruch soqoli orqali yoshi unchalik qari bo'lmagan otaxon ko'z oldimizda gavdalanadi. O'zbek tilining izohli lug'atida yaktak – bir qavat, astarsiz kiyim, uzun, ko'krak oldi ochiq, erkaklar ko'yilagi, deya sharhlanadi. Shuningdek, fotiha tortish harakati ham musulmonlarga xos. Ma'lumki, inson olamdan ko'z yumsa, dafn etiladi va bayram, hayit kunlarida marhum xotirlanib, uning ruhiga fotiha o'qiladi. Fotiha o'qimoq Qur'onning qisqa suralaridan birini o'qib, marhumning ruhiga xudodan mehru shafqat, ezgulik tilamoqlikni anglatadi. Mazkur misolda dafn marosimidan so'ng oq surp yaktak kiygan, mosh-guruch soqolli otaxon fotiha o'qib, o'rnidan turgani ta'kidlangan. Milliylikni ifodalovchi yaktak va fotiha etnografizmlari ingliz tiliga o'girilmay, transliteratsiya usulida berilgan.

Asliyatda: Gazetachining ishi bir tomondan uloqchi otga, ikkinchi tomondan omoch tortadigan otga o'xshaydi. Uloqchi otdek manzilga yuguradi-yu, er haydaydigan otdek har kuni omoch tortadi..

Tarjimada: The work of the newspaper editor resembles to two horses: horse in the uloq and horse of plough. He runs to the address like a horse in uloq and ploughs land like a horse of plough...

Asliyatda ta'kidlangan gazetachi uloqchi otga o'xshatilib, hamma ishni doim chaqqonlik bilan bajarishini anglatsa, omoch otga mengzalishi uning mehnati og'irligini bildiradi. Uloqchi ot tarjimada a horse in uloq singari ifodalaniib, uloq so'zi transliteratsiya qilingan.

Milliylikni ifodalovchi yana shunday bir misolni ko'rib chiqamiz.

Asliyatda: Oyim kun chiqmasdan turib yo'laklarni supurardi. Biz aka-ukalar suv sepamiz .

Tarjimada: Mother would sweep the passages in early dawn. We, brothers watered the street .

O'zbek xalqida erta sahardan turib, hovlini, yo'laklarni supurib, suv sepish odat tusiga kirib qolgan va bu bilan xonadonga fayzu baraka kirishiga ishonishgan.

Har bir xalqning o'ziga xos xususiyatlari, milliyligini namoyon etuvchi qadriyatlari, an'analari mavjud. Bunday milliylikka yo'g'rilgan asarlarni o'zga tilga o'girish tarjimondan katta mahorat talab etadi. Tarjimon tilni bilishdan tashqari shu xalq madaniyati bilan yaqindan tanishgan bo'lishi lozim.

Umuman olganda, bir tildan o'zga tilga o'girilgan asarlar orqali madaniyatlararo aloqalar mustahkamlanadi, bir-biriga yaqin bo'lmagan xalqlar yaqinlashib, do'stlik rishtalari bo'g'lanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

Рецкер Я.И. Теория перевода и переводческая практика. – М.: ИМО, 1974. – 254 с.

Ўзбек тилининг изоҳли луғати. Ж. I.A.–Д / Таҳрир ҳайъати: Т.Мирзаев (раҳбар) ва бошқ.; ЎЗР ФА Тил ва адабиёт институти. – Т.: “Ўзбекистон миллий энциклопедияси” Давлат илмий нашриёти, 2006. –Ж.V. Шукрона – X / 5916.

Hoshimov O'tkir. Dunyoning ishlari. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2015. – 338.B.

Hoshimov O'tkir. Affairs of Life. Stories. – Tashkent, 2013. –p.165.

Said A. Ijod va jasorat. / Hoshimov O. Tanlangan asarlar. 1-jild. –Toshkent: Sharq, 2009. – B.10.

www.CALD Cambridge Advanced Learners' Dictionary. Third edition